

Avdelningsledning och stab
Birgitta Melin, 08 730 9266
birgitta.melin@av.se

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remiss av betänkandet "Forskningsfinansiering - kvalitet och relevans" (SOU 2008:30)

Sammanfattning

- Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att arbetsmiljöforskningen är i behov av en stabil finansieringskälla, särskilt med anledning av nedläggningen av Arbetslivsinstitutet.
- Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att forskare som söker medel enkelt ska kunna hitta sin finansiär samtidigt som forskningsfinansiären ska ha ett sådant arbetssätt att avnämarna, t.ex. myndigheterna, kan få sina kunskapsbehov belysta.
- Arbetsmiljöverket föreslår att ett särskilt råd för arbetsmiljöfrågor inrättas.

Anslagen till arbetsmiljöforskning har minskat under senare år, särskilt genom nedläggningen av Arbetslivsinstitutet. Med tanke på vad den arbetsrelaterade ohälsan kostar samhället är det ohållbart att ytterligare minska omfattningen av landets arbetsmiljöforskning.

Arbetsmiljöverket vill framhålla arbetsmiljöforskningens bredd, behovet av en helhetssyn och ett tvärvetenskapligt synsätt.

Om den föreslagna Forsknings- och innovationsmyndigheten blir verklighet är det, enligt Arbetsmiljöverkets uppfattning, inte lämpligt att placera arbetsmiljöfrågorna inom något av de föreslagna råden. Detta skulle innebära att helhetssynen på arbetsmiljön och det tvärvetenskapliga synsättet motverkas. Risken finns att fokus skulle komma att ligga på de arbetsmiljöfrågor som är kopplade till det område som rådet har ansvar för.

Arbetsmiljöfrågorna berör områden som, enligt förslaget, ska handhas av alla de fyra råden. Därför föreslår Arbetsmiljöverket att ett särskilt råd för arbetsmiljöfrågor inrättas. Ett alternativ till att inrätta ett femte råd skulle kunna vara att rådet för samhälle och kultur avsätter särskilda medel för arbetsmiljöforskning.

- Arbetsmiljöverket stödjer utredningens förslag om att beställarstyrd forskning ska finansieras av sakmyndigheterna.

Bakgrund

Regeringsuppdraget att utarbeta en kunskapsstrategi

I samband med regeringsuppdraget att utarbeta en kunskapsstrategi, dnr A2007/4489/ARM, redogjorde Arbetsmiljöverket för behovet av arbetsmiljöforskning för Arbetsmiljöverkets föreskriftsarbete, för utveckling av tillsynsmetoder, för kunskapsförmedling och för att mäta effekterna av insatser på arbetsmiljöområdet. I samband med redovisningen av uppdraget hänvisade Arbetsmiljöverket till att en genomgång av behovet av forskning på arbetsmiljöområdet visar att arbetsmiljöforskningen måste säkras långsiktigt. Därför föreslogs inrättande av ett nytt forskningsråd på arbetsmiljöområdet. Ett alternativ till detta skulle kunna vara att de befintliga forskningsråden tilldelas särskilda medel för arbetsmiljöforskning.

Vi föreslog vidare att Arbetsmiljöverket skulle tilldelas anslag för pilotstudier och kunskapsmanställningar.

EU:s arbetsmiljöstrategi 2007-2012

EU:s arbetsmiljöstrategi innehåller ett avsnitt om kartläggning av nya risker, där vikten av arbetsmiljöforskning framhävs: ”Såväl grundforskning som tillämpad forskning har en avgörande betydelse för bättre kunskaper på arbetsmiljöområdet, för beskrivning av exponeringsscenarier, för kartläggning av orsaker och följder och för framtagning av preventionsmetoder och nyskapande teknik. Forskningen levererar de argument och bevis på vilka de politiska besluten bör grunda sig. Forskningen bör prioritera områden som psykosociala frågor, muskuloskeletala besvär, farliga ämnen, kunskap om risker för fortplantningen, arbetsmiljöstyrning, risker som beror på flera samverkande faktorer (t.ex. organisationen av arbetet och arbetsplatsens utformning, ergonomiska faktorer, en kombination av fysikalisk och kemisk exponering) och potentiella risker förknippade med nanoteknik.”

Medlemsstaterna ska uppmuntras att i sina forskningsprogram ta hänsyn till behoven på arbetsmiljöområdet.

Avsnitt 2 Utvärdering och analys

Avsnitt 2.1.2

Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att arbetsmiljöforskningen är i behov av en stabil finansieringskälla, särskilt med anledning av nedläggningen av Arbetslivsinstitutet.

Som utredningen konstaterar saknar arbetslivsområdet genom uppdelningen av uppgifterna mellan Fas och Vinnova en naturlig tung företrädare, vilket har blivit mer graverande efter nedläggningen av Arbetslivsinstitutet. För många av Arbetslivsinstitutets forskare skapades det i samband med nedläggningen genom tillfälliga lösningar förutsättningar för fortsatt verksamhet vid olika universitet och högskolor. Ett långsiktigt trygghande av arbetsmiljöforskningen saknas dock. En stor del av forskarna har redan lämnat arbetsmiljöområdet för annan verksamhet.

Avsnitt 2.3

Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att forskare som söker medel enkelt ska kunna hitta sin finansiär samtidigt som forskningsfinansiären ska ha ett sådant arbetssätt att avnämarna, t.ex. myndigheterna, kan få sina kunskapsbehov belysta.

Arbetsmiljöverket har behov av vetenskapligt underlag i föreskriftsarbetet, för utveckling av tillsynsmetoder, för kunskapsförmedling och för att mäta effekterna av insatser på arbetsmiljöområdet.

I föreskriftsarbetet krävs vetenskapligt underlag för att fastställa krav på arbetsmiljön i föreskrifterna. Det kan gälla gränsvärden för kemiska och fysikaliska faktorer, men även kravnivåer på de ergonomiska, organisatoriska och psykologiska områdena.

När ny teknik börjar tillämpas och nya företeelser uppkommer behöver tillsynsmetoder modifieras och sammanställningar av kunskapsläget göras. Många gånger krävs också särskild forskning, mätningar eller utredningar.

Ett område som alltmer efterfrågas är en vetenskapligt baserad interventionsforskning, som kan sägas utgöra den mer kvalificerade (vetenskapliga) delen av utvärderingsområdet. Ytterst handlar det om att mäta effekterna av olika samhällsinterventioner, bl.a. Arbetsmiljöverkets tillsyn.

Avsnitt 4.1 En sammanhållen organisation för forskningsfinansiering

Arbetsmiljöverket föreslår att ett särskilt råd för arbetsmiljöfrågor inrättas.

Anslagen till arbetsmiljöforskning har minskat under senare år, särskilt genom nedläggningen av Arbetslivsinstitutet. Med tanke på vad den arbetsrelaterade ohälsan kostar samhället är det ohållbart att ytterligare minska omfattningen av landets arbetsmiljöforskning. Även om internationella data i många fall kan användas behövs det forskning anpassad till landets egna behov.

Arbetsmiljöverket vill också framhålla arbetsmiljöforskningens bredd, behovet av en helhetssyn och ett tvärvetenskapligt synsätt.

Arbetsmiljöproblemen kan grupperas i tekniska, kemiska, toxikologiska, ergonomiska, medicinska, mikrobiologiska, fysikaliska, psykosociala och organisatoriska riskfaktorer. I allmänhet förekommer flera riskfaktorer samtidigt och kan samverka, i vissa fall synergistiskt. En helhetssyn är därför viktig.

Om den föreslagna Forsknings- och innovationsmyndigheten blir verklighet är det, enligt Arbetsmiljöverkets uppfattning, inte lämpligt att placera arbetsmiljöfrågorna inom något av de föreslagna råden. Detta skulle innebära att helhetssynen på arbetsmiljön och det tvärvetenskapliga synsättet motverkas. Risken finns att fokus skulle komma att ligga på de arbetsmiljöfrågor som är kopplade till det område som rådet har ansvar för.

Arbetsmiljöfrågorna berör områden som, enligt förslaget, ska handhas av alla de fyra råden. Därför föreslår Arbetsmiljöverket att ett särskilt råd för arbetsmiljöfrågor inrättas. Ett alternativ till att inrätta ett femte råd skulle kunna vara att rådet för samhälle och kultur avsätter särskilda medel för arbetsmiljöforskning.

Arbetsmiljöverket vill nedan redovisa kopplingen mellan de föreslagna råden och arbetsmiljöforskningen.

4.1.3 Rådet för natur, teknik och innovation – exempel på koppling till arbetsmiljöforskning

Arbetsmiljöforskning om t.ex. fysikaliska, kemiska och mikrobiologiska arbetsmiljörisker tillhör det naturvetenskapliga området. EU har beslutat om särskilda arbetsmiljödirektiv för de fysikaliska faktorerna buller, vibrationer, strålning och elektromagnetiska fält, för kemiska agenser och vissa kemiska ämnen och för mikrobiologiska arbetsmiljörisker. Dessa direktiv genomförs i svensk lagstiftning genom Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Beroende på risken för arbetsskador och hälsoeffekter behövs forskning om tekniska åtgärder, mätmetoder och hälsopåverkan. Kunskapssammanställningar efterfrågas särskilt när det gäller strålning och elektromagnetiska fält.

På den tekniska sidan kan nämnas arbetsmiljöforskning på byggområdet, t.ex. om fallolyckor, och om klimat, ventilation och ljusförhållanden.

4.1.4 Ett råd med inriktning mot klimat, miljö, areella näringar och relaterade grundläggande discipliner - exempel på koppling till arbetsmiljöforskning

På det kemiska och toxikologiska området ligger miljöforskningen nära arbetsmiljöforskningen, eftersom resultaten av miljöforskningen delvis kan användas även för att ange krav på arbetsmiljön. I samband med Arbetsmiljöverkets föreskriftsarbete krävs vetenskapligt underlag för gränsvärden för kemiska ämnen i arbetsmiljön. De toxikologiska data som forskarna tar fram kan användas både för att ange gränsvärden för luftföroreningar i arbetsmiljön och den yttre miljön.

4.1.5. Rådet för medicin och hälsa- exempel på koppling till arbetsmiljöforskning

Grunden för Arbetsmiljöverkets preventiva arbete är ofta medicinsk, dvs. syftet med de förebyggande åtgärderna är att undvika effekter på arbetstagarnas hälsa. Medicinskt underlag är därför ofta basen för kravnivåer och åtgärder. På det ergonomiska området krävs t.ex. forskning om effekten av olika kroppsställningar och monotont arbete för att förstå mekanismer och därmed undvika belastningsskador. På det psykosociala området behövs fortsatt forskning om hur människan påverkas av den psykosociala miljön och fortsatt utveckling av metoder för bedömning.

4.1.6 Rådet för samhälle och kultur - koppling till arbetsmiljöforskning

Enligt utredningen ska arbetslivsforskningen och arbetsmiljöforskningen hållas samman inom en verksamhet, särskilt eftersom Arbetslivsinstitutet har lagts ner.

Arbetsmiljöverket ifrågasätter inte arbetslivsforskningens hemvist i det föreslagna rådet för samhälle och kultur, men menar att kopplingen mellan arbetsliv och arbetsmiljö kan medföra att satsningen på arbetsmiljöfrågorna blir otillräcklig.

Även om syftet med arbetsmiljöforskningen är socialpolitiskt innehåller den i stor utsträckning naturvetenskapliga frågeställningar och metoder, vilket medför att kopplingen till det föreslagna rådet för samhälle och kultur är mindre stark.

Även om erfarenheterna från Fas tas tillvara befarar Arbetsmiljöverket därför att arbetsmiljöforskningens olika, vitt skilda, områden inte kommer att beaktas i tillräcklig utsträckning.

Avsnitt 4.2.2

Arbetsmiljöverket stödjer utredningens förslag om att beställarstyrd forskning ska finansieras av sakmyndigheterna.

I samband med regeringsuppdraget att utarbeta en kunskapsstrategi föreslog vi att Arbetsmiljöverket skulle tilldelas 5-10 miljoner kronor i anslag för pilotstudier och kunskapssammanställningar. Resursbehovet finns redovisat i Arbetsmiljöverkets budgetunderlag, som lämnades till regeringen i februari 2008.

Som utredningen påpekar är relevanskriterierna och områdeskunskapen i forskarmiljöerna det viktigaste. Tillämpad forskning och sammanställningar av vetenskapligt belagd kunskap behövs när nya områden, nya frågeställningar och problem uppkommer. Arbetsmiljöverket har tidigare kunnat ha en dialog med Arbetslivsinstitutets forskare om mindre problem och metodfrågor och kunnat initiera sammanställningar på större områden. Arbetslivsinstitutet hade enligt sin instruktion att bistå Arbetsmiljöverket med vetenskapligt underlag för tillsynen. Det finns idag ingen samhällelig institution som har ett sådant uppdrag. På nya problemområden saknas ofta tillräcklig kunskap även internationellt. Arbetsmiljöverket ser fram emot att det skapas resurser för en fortsatt dialog med arbetsmiljöforskare om angelägna forskningsområden.

I detta ärende har överdirektören Remaeus beslutat. Avdelningsdirektören Melin har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också, tillsynschefen Köhler Krantz deltagit.

Bertil Remaeus

Birgitta Melin